

Література

1. **Зинченко П.И.** Непроизвольное запоминание. – М.: АПН РСФСР, 1961. – 562.
2. **Смирнов А.А.** Проблемы психологии памяти. – М.: Просвещение. 1966. – 426 с.
3. **Хофман Й.** Активная память: экспериментальные исследования и теории человеческой памяти / Перев. с нем. К.Шоломия, ред. и предисл. Б.Величковского, Н.Корсаковой. – М.: Прогресс, 1986. – 308 с.
4. **Цагарелли Ю.А.** Психология музыкально-исполнительской деятельности: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.03 / Цагарелли Юрий Алексеевич. – Казань, 1989. – 425 с.
5. **Юник Т.І.** Удосконалення методики запам'ятовування музичного тексту як засіб розвитку виконавської майстерності студентів-піаністів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Юник Тетяна Іванівна. – К., 1996. – 238 с.
6. **Manturzevska M.** Psychologia muzyki – kierunki i etapy rozwoju // Wybrane zagadnienia z psychologii muzyki / Praca zbiorowa pod redakcja M. Manturzevskiej i H. Kotarskiej. - Warszawa: Szkolne i Pedagogiczne, 1990.- S. 13-24.

УДК 371.134:784.071.2

Тоцька Л.О.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статье рассмотрены и проанализированы современные методы, которые могут использоваться при работе со студентами в курсе «Постановка голоса» и позволят усовершенствовать вокальную подготовку будущих учителей музыки.

Ключевые слова: понятие «метод», методы усовершенствования вокальной подготовки.

Музична педагогіка розглядає методи як способи взаємопов'язаної діяльності педагога та учня, спрямовані на досягнення мети (Н.Гришанович, Г.Падалка, Т.Пляченко, О.Ростовський, О.Рудницька.).

Так, Г.Падалка *методами* мистецького навчання вважає «упорядковані способи взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, які спрямовані на розв'язання художньо-навчальних і художньо-виховних завдань.... спільної діяльності учителя і учнів, їх суб'єктивно-суб'єктивних взаємовідносин» [4, 177].

Ю.Юцевич [5, 89] характеризує методи як «сукупність систематизованих прийомів і способів керування співацьким навчанням, послідовне засвоєння яких забезпечує формування в учнів відповідної вокальної техніки, здатної гарантувати розвиток комплексу акустичних якостей голосу, витривалості та не втомлюваності голосового апарату». Л.Василенко [1, 47] зазначає, що при формуванні процесуальної сторони вокального навчання важливого значення набувають специфічні для цієї галузі музичної освіти методи, пов'язані з процесом вокального розвитку учнів.

Пропоновані методи завжди використовуються комплексно для реалізації завдань навчання, але з різною інтенсивністю. Акцентуація тих чи інших методів визначається навчально-виховною метою вокальної підготовки. З урахуванням визначених вимог розкриємо сучасні методи, які найефективніше, на наш погляд, допоможуть удосконалити вокальну підготовку студентів, майбутніх учителів музики.

Першу групу методів вокальної підготовки спрямовано на освоєння вокальної технології звукоутворення, яка спирається на принципи резонансної теорії співу:

- а. розвиток і удосконалення дихання;
- б. накопичення понять і навичок при використанні резонаторів, позиції (зівку), атаки звуку;
- с. оволодіння технічними прийомами;

d. робота з артикуляційним апаратом.

При цьому студенти залучаються до:

- 1) виконання комплексу вокально-технічних вправ з метою підготовки голосового апарату до художнього співу та формування певних співацьких навичок;
- 2) роботи над вокалізами як перехідною формою від вокальних вправ до художніх творів;
- 3) закріплення набутих знань і вмій у процесі вивчення вокальних творів на основі історико-стильового і жанрового підходу.

Для освоєння вокальної технології звукоутворення на заняттях з «Постановки голосу» пропонується використовувати такі методи як психофізична релаксація (саморегуляція), набуття вокально-технічних навичок, тренінг голосового апарату.

Як зазначає Н.Гонтаренко [2, 33], «релаксація – розслаблення із заданою установкою. Тільки з релаксації необхідно починати вводити учня у співацький процес. Оволодіти прийомами релаксації – значить навчитися чути і слухати себе внутрішньо...для здібності розслабити м'язи, а потім ввести їх в актив». *Метод психофізичної саморегуляції* включає психотехніку, психологічні рекомендації, дихальні вправи, які допомагають студентам вирішувати творчі завдання. Для нервово-м'язової релаксації використовуються слова, що можуть викликати уяву, пов'язану з відчуттям, яке переживає людина при розслабленому стані голосового апарату. Між вправами необхідно вводити паузи відпочинку. Відпочинок має бути активним і асоціативним. Повна релаксація не має нічого спільного зі свободою м'язів, що може негативно проявитися на наступних завданнях. Отже, студенту необхідно свідомо концентрувати думки в сторону розслаблення непотрібних напружень.

Під час другої фази – *набуття вокально-технічних навичок* – відбувається накопичення навичок правильної роботи голосового апарату завдяки *методу залучення студентів до відтворення вокально-тренувальних вправ* – розспівування, роботи над вокалізами, вивчення та сценічного виконання вокальних творів. Цей етап охоплює засвоєння таких навичок, як співацька осанка, співацьке дихання (нижньореберне-діафрагматичне, безшумний вдих і тривалий еластичний видих), різноманітні види атаки звуку, співацька артикуляція та чітка дикція (рівне, округлене звучання голосних і активна вимова приголосних звуків), динаміка звуку, яка необхідна для художнього виконання музичної фрази; спів на legato, staccato; точне інтонування; відчуття грудного й головного резонансу.

На третій фазі – тренінг голосового апарату – відбувається автоматизація, шліфування й знаходження різних варіантів удосконалення вокально-технічних навичок під час вивчення й сценічного виконання вокальних творів завдяки *методу рефлексії набутих вокально-технічних навичок*.

Друга група методів вокальної підготовки (за джерелами передачі та характером сприйняття художньої інформації) орієнтована на творче опрацювання образів вокальної музики.

1. Накопичення у студентів стилевідповідних знань з історії вокального мистецтва та їх орієнтування у стильово-жанрових різновидах, за думкою Н.Гришанович, В.Рєви, О.Ростовського, має відбуватися за допомогою *методів художньо-педагогічного аналізу* музичних творів.

Так, Н.Гришанович зазначає, що «аналіз як метод організує музичне мислення учнів і стимулює його розвиток. Аналізувати – значить диференціювати свої слухові враження, виділяти виразні елементи музичного образу, щоб переосмислити їх художню роль у створенні цілого» [3, 268].

Методи художньо-педагогічного аналізу вокальних творів поділяється на два види:

1. *інтонаційно-смісловий* – цілісний розгляд виразних засобів, їх смислової ролі (асоціативної сутності) при створенні вокального образу, тобто, взаємозв'язок художніх і смислових значень виразних засобів. Протиставляється асоціативному аналізу, який направлений лише на виявлення змістовних асоціацій без визначення ролі виразних засобів вокальної музики. Спираючись на принципи історико-

стильового і жанрового підходу, метод аналізу розкриває мету використання даного твору на уроці, міру складності сприймання або виконання даного твору учнями відповідної вікової групи, способів створення емоційного настрою відповідно життєвому досвіду школярів. При цьому теоретично та практично відпрацьовується різноплановість інтерпретації вокального твору, усного викладу матеріалу з огляду на особливості вікового сприймання школярів;

2. *порівняльний аналіз* – співставлення за схожістю або відмінністю художніх елементів одного вокального твору або кількох художніх образів і виразних засобів вокальної музики з творами і виразними засобами інших видів мистецтва. Цей метод надає можливість виявити відмінність або схожість смислової ролі одного і того ж виразного засобу в різних видах мистецтва.

Означені види художньо-педагогічного аналізу формують смислові, жанрові, стильові уявлення під час вокальної діяльності студентів, спрямовуючи їх як на самостійну інтерпретацію художніх образів, так і на засвоєння узагальнених уявлень щодо ліричних, драматичних, епічних, жартівливих та інших образів мистецтва.

Методи інтерпретації вокальних творів, за думкою Н.Плешкової та Н.Гришанович, мають сформувані у студентів уміння *варіювати свою інтерпретацію*. Ще мистецтвознавці й психологи доказали, що всі види мистецтва живуть за законом варіативної множинності художнього образу, тобто у результаті кожного індивідуального сприйняття-співчуття народжується неповторний варіант його інтерпретації.

Серед цих методів визначимо такі: **метод «асоціативних ланцюжків»**, який використовується під час організації прослуховування і виконання вокальної музики. Під час слухання будь-якого вокального твору здійснюється фіксація виникаючих асоціацій. У результаті обговорення намічаються контури узагальненої емоційно-смислової інтерпретації, яка уточнюється і конкретизується за допомогою фрагментарного виконавського показу. Згодом цей метод студенти мають використовувати у роботі зі школярами.

Під час показу вокальних прикладів студенти можуть користуватися **методом кольорових асоціацій**. Цей метод допомагає усвідомити емоційно-інтонаційну сторону вокальної музики, промоделювати її кольорову композицію.

Третю групу методів вокальної підготовки складають методи модульної технології навчання, які спрямовані на *доцільну організацію підготовки* студентів у системі мистецької освіти. Їх застосування передбачає чітку окресленість змісту кожного модуля, його спрямування на перспективу. Модульна технологія навчання спирається на *принципи*:

- a. варіативності, який передбачає можливість вільного конструювання модулів і визначається залежністю від педагогічних установок викладачів та індивідуальних особливостей студентів;
- b. адаптивності, що передбачає необхідність пристосування педагогічних засобів до індивідуальних потреб та інтересів кожного студента, робить можливим підпорядкування методів і прийомів навчання розвитку індивідуальності учня;
- c. мобільності, що дозволяє систематично оновлювати навчальний матеріал, знаходити шляхи подолання штучної ізоляції фахових дисциплін від нових форм і жанрів музичної культури сьогодення, від сучасних тенденцій розвитку вокального мистецтва;
- d. професійної спрямованості – досягнення єдності фахової і загально-професійної підготовки студентів, що визначається взаємопроникненням майбутньої професійної діяльності у формування художніх знань, умінь і навичок.

Необхідно відзначити, що вітчизняна і зарубіжна музична педагогіка накопичила величезний матеріал, який дозволяє удосконалювати методи вокальної підготовки, а також створює умови для подальшого розвитку нових методико-педагогічних напрямків у сфері вокалу.

Таким чином, запропоновані нами сучасні методи вокальної підготовки мають удосконалити її, тобто, розвинути потребу у вокальній рефлексії, сформованості знань, вмій і навичок, що розвиває стійкий інтерес до майбутньої професії вчителя музики.

Література

1. **Василенко Л.М.** Взаємодія вокальних і методичних компонентів у процесі професійної підготовки майбутніх вчителів музики. Дис...канд. пед. наук:13.00.02. - К., 2003.-208 с.
2. **Гонтаренко Н.Б.** Сольное пение: секреты вокального мастерства/ Н.Б.Гонтаренко. – Ростов н/д: Феникс, 2006. -155с.
3. **Гришанович Н.Н.** Музыка в школе: методическое пособие для учителей учреждений, обеспечивающих получение общ. сред. образование, с 12-летним сроком обучения / Н.Н.Гришанович. – Мн.: Изд-во Юнипресс, 2006. – Серия «Музыка». – 384с.
4. **Падалка Г.М.** Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – К.: Освіта України, 2008. – 274с.
5. **Юцевич Ю.Є.** Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу. Навчально-методичний посібник. - Київ, 1998. – 160с.

УДК 371.134:78.071.2:811

Леснік О.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ОСНОВІ ХОРМЕЙСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

В статтє актуалізована проблема формування художественно-языковых (речевых) умений будущих учителей музыки, которые формируются и используются в вокально - хоровой самостоятельной работе. Предлагается определение понятия «художественно - языковые (речевые) умения» и «художественно-языковые умения будущих учителей музыки на основе хоровой практики». Подчеркивается значение дирижерского жеста в компонентной структуре художественно-языковых умений. Представлены критерии, показатели и уровни сформированности данных умений у будущих учителей музыки.

Ключевые слова: художественно-языковые умения, художественно-языковые умения будущего учителя музыки; художественно коммуникативные навыки, дирижерский жест, техника дирижера.

У багатофункціональній діяльності вчителя музики вокально-хорова робота справедливо вважається пріоритетною, найбільш важливою, такою, що забезпечує успішність музичного навчання, розвитку та виховання школярів. Ця точка зору простежується в дослідженнях Ж.Дебелюї, В. Жнивова, Є.Єлісеєвої, А.Козир, А. Кащенко, Б.Тевліна.

Успішність вокально-хорової роботи майбутнього вчителя, на думку вчених, залежить від відповідної компетентності, тобто вокально-хорової компетентності (Тарарак Н.Г.), яка складається з певних умій (технічно-диригентських, художньо-інтерпретаційних, умій керувати хоровим колективом, вокально-перцептивних та вокально-інтонаційних, комунікативних, творчо-артистичних). Практично усі складові вокально-хорової компетентності вчителя музики містять у собі художньо-мовленнєвий компонент. Він вважається найбільш інтегрованим та генералізованим, оскільки застосовується в усіх основних функціях вчителя музики та проявляється прямо або опосередковано в усіх інших компонентах професійної фахової компетентності вчителя. Художньо-мовленнєвий компонент містить у собі знання закономірностей та особливостей функціонування художньої комунікації (Сипченко І.В.), відповідні художньо-мовленнєві уміння та навички їх застосування в навчально-виховному процесі на уроках музики. В діяльності вчителя музики такі уміння допомагають: здійснити психологічну настройку на виконання творів,